

Laura-Maria CRĂCIUNEAN

Realizarea controlului de constituționalitate și a controlului de convenționalitate în România: despre interesul justițiabilului¹

1. Introducere

După căderea Zidului Berlinului, trecerea fostelor țări comuniste de la regimurile politice centralizate la democrațiile liberale, dacă acest lucru a fost într-adevăr, pe deplin făcut, nu s-a realizat fără dificultate. Procesul de tranziție a fost unul marcat de o serie de provocări și încercări prin care „noile democrații” au încercat să-și adapteze legislația, inclusiv cea de natură constituțională, la noi standarde, care erau deja cunoscute și împărtășite de mai multe decenii de statele democratice din vestul Europei.

Deși au trecut mai bine de douăzeci de ani, acest proces nu a fost nici scurt și nici ușor, ci dimpotrivă. Multe dintre statele în cauză au trebuit să „transplanteze”, efectiv, în sistemul lor juridic nu numai valori și principii, care nu le erau deloc familiare, ci și noi instituții. Mai mult, a fost nevoie ca aceste instituții să fie integrate și să funcționeze într-un sistem coerent astfel că numeroasele neconcordanțe și disfuncționalități trebuiau, și ele, de asemenea, rezolvate.

În cazul României, procesul de tranziție al acesteia de la valorile nedemocratice, specifice statelor centralizate, la cele democratice a fost marcat nu numai de adoptarea unui nou act fundamental – Constituția României din 1991, revizuită în anul 2003 – care era menit să reflecte aceste noi realități, ci și de crearea unor noi instituții gândite să constituie garanții că acest nou sistem va fi și unul pe deplin democratic și, mai ales, funcțional. Exemplele sunt numeroase. Însă, din rațiuni ce țin de obiectul prezentei lucrări, voi menționa acum doar câteva exemple. Astfel, în categoria acestor noi instituții juridice putem include, de pildă, Avocatul Poporului, Curtea Constituțională a României² – cu tot ceea ce înseamnă ideea de justiție constituțională, inclusiv accesul persoanelor fizice la aceasta, pe calea excepției de neconstituționalitate – cât și accesul direct al cetățenilor români la Curtea Europeană a Drepturilor Omului³.

Aceste modificări și adaptări interne, precum și opțiunile externe ale statului român în problema protejării drepturilor și a libertăților fundamentale, trebuie privite în strânsă legătură și cu procesul de constituționalizare a dreptului românesc, proces care a început odată cu adoptarea, în 1991, a Constituției României și a continuat după aceea prin activitatea desfășurată de CCR în materia controlului de constituționalitate, inclusiv prin interacțiunea și dialogul acestei instanțe cu CEDO. Acest proces a fost, în general, perceput ca unul mult accelerat în domeniul drepturilor fundamentale. Una dintre consecințele directe ale constitu-

¹ Varianta în limba franceză a prezentei lucrări a fost prezentată în cadrul colocviului *L'invocabilité des principes constitutionnels par les citoyens dans les pays de l'est de l'Europe*, desfășurat la Université Paris I Panthéon-Sorbonne, Paris, Franța, pe 6 noiembrie 2015.

² Abreviată în cele ce urmează CCR.

³ Abreviată în cele ce urmează CEDO.

ționalizării este chiar transformarea dreptului, și a întregului sistem juridic, sub influența legii fundamentale. Această transformare s-a realizat prin deducerea unor norme juridice pe baza celor deja existente, prin anularea normelor juridice contrare Constituției ori prin interpretarea și aplicarea normelor de maniera în care ele să fie conforme cu actul fundamental.

Practic, așa cum observă și profesorul Louis Favoreau, consecințele indirecte ale fenomenului de constituționalizare a dreptului au în vedere modernizarea (supunerea ordinii juridice logicii drepturilor fundamentale), unificarea (normele și principiile de drept își produc efectul într-un context constituțional) și simplificarea dreptului (se aplică același set de norme, întregului sistem)⁴.

La nivelul influențelor externe, același impact l-a avut, și continuă să-l aibă, permanenta raportare a instanțelor din România, inclusiv a CCR, la aplicarea și interpretarea dată drepturilor fundamentale de către CEDO.

Consecințele, pe termen lung, ale acestui „dialog”⁵ judiciar constau în realizarea unei simplificări a sistemului juridic românesc, a unei relaxări și liberalizări progresive a acestuia sau, așa cum profesorul Valentin Constantin sublinia, „un semn al modului în care funcționează fenomenele de aculturație juridică”⁶.

Nu în mod întâmplător, în acest cadru, accesul direct al cetățenilor la jurisdicția constituțională apare ca „un catalizator al procesului de constituționalizare” fără a constitui însă, în sine, o condiție absolut necesară pentru ca el să se manifeste⁷.

În plus, accesul direct al cetățenilor la CEDO constituie o importantă piatră de temelie în acest edificiu și, așa cum vom vedea, unul dintre motivele pentru care recurgerea la CEDO se înfățișează, de multe ori, ca cea mai credibilă cale de recurs pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale.

Așadar, în acest context, prezenta lucrare își propune să răspundă mai multor întrebări și anume:

1. *Cum se realizează, în prezent, accesul cetățenilor români la justiția constituțională și cât de frecvent este utilizată această cale?*
2. *Cum se realizează accesul cetățenilor români la CEDO și care sunt principalele particularități ale acestei forme de protecție a drepturilor omului? și*
3. *Care ar putea fi impactul unui eventual acces direct al cetățenilor români la CCR, din perspectiva numărului de sesizări efectuate la CEDO? Dacă ar exista posibilitatea unui acces direct la CCR ar putea fi, astfel, redus numărul sesizărilor adresate CEDO?*

Voi aborda problematica enunțată de următoarea manieră: câteva considerații generale privind accesul cetățenilor români la justiția constituțională (Secțiunea 2); accesul cetățenilor români la CEDO (Secțiunea a 3-a); despre interacțiune și „dialog” judiciar dintre Curtea Constituțională a României și Curtea Europeană a Drepturilor Omului pe tema drepturilor și a libertăților fundamentale (Secțiunea a 4-a) și, în final, concluzii.

⁴ L. Favoreau, P. Gaïa, R. Ghevontian, J.-L. Mestre, O. Pefersmann, A. Roux, G. Scoffoni, *Droit constitutionnel*, 8e éd., Dalloz, Paris, 2005, p. 250-252.

⁵ A se vedea, pentru discuții privind existența unui „dialog”, V. Constantin, *Al treilea pilon al Noii Reforme la Curtea Europeană a Drepturilor Omului*, în NRDO nr. 1/2015, p. 1-7.

⁶ V. Constantin, *Al treilea pilon...*, loc. cit., p. 5.

⁷ A se vedea, în acest sens, I. Muraru, E.-S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, ed. a XI-a, Ed. C.H. Beck, București, 2004, p. 80-81.

2. Accesul cetățenilor români la justiția constituțională: câteva considerații generale

Controlul constituționalității legilor în România a avut o evoluție interesantă⁸ fapt ce face să fie dificilă stabilirea existenței unei tradiții în acest domeniu.

Astfel, în 1864, deși controlul constituționalității legilor în România își făcuse loc între instituțiile juridice românești, fiind reglementat în Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris, acesta era un control esențialmente politic realizat prin intermediul Corpului Ponderator, un strămoș al Senatului de astăzi.

Treptat, în perioada care a urmat, în special după adoptarea primei constituții moderne a României, Constituția din 1866, prin mai multe decizii ale Curții de Casație, inițial într-o manieră sugestivă, indirectă⁹ și implicită¹⁰, s-au pus bazele controlului jurisdicțional al constituționalității legilor.

Controlul jurisdicțional al constituționalității legilor, efectuat pe cale de excepție, a fost reglementat de o manieră expresă și explicită prin Constituția României din 1923, art. 103, și a fost încredințat Curții de Casație în secțiuni unite, instanță care a devenit astfel singura competentă să se pronunțe asupra constituționalității legilor. Consecința principală a fost aceea că toate celelalte instanțe și-au pierdut competența de a se pronunța asupra constituționalității legilor. În plus, ca regulă, constituționalitatea legii era verificată numai după parcurgerea tuturor gradelor de jurisdicție și constituia o cale extraordinară de atac ce putea fi exercitată împotriva unei hotărâri judecătorești. Ca excepție, era posibilă discutarea prealabilă a excepției de neconstituționalitate în cazul în care părțile, între care exista litigiul, acceptau suspendarea pentru aceasta a procesului. În toate cazurile, decizia Curții producea efecte numai *inter partes*.

Această formă de control a constituționalității legilor a fost menținută și sub imperiul Constituției României din 1938 și până la adoptarea, în anul 1947, a primelor acte cu valoare constituțională, acte care puneau bazele regimului comunist din România.

Sub imperiul Constituțiilor comuniste ale României, din 1948, 1952 și 1965, și până în anul 1991, controlul constituționalității legilor a redevenit unul politic, înfăptuit de o comisie a Marii Adunări Naționale.

Astfel, deși controlul constituționalității legilor a debutat, în 1864, ca un control politic înfăptuit de una dintre camerele corpului legiuitor, s-a impus, în perioada interbelică, ca un control jurisdicțional (înfăptuit de cea mai înaltă instanță de judecată, Curtea de Casație și Justiție) și a redevenit, după 1947 și până în 1991, din nou, un control politic, soluția legiuitorului constituțional originar de la 1991 nu a fost una care să ducă mai departe vreuna dintre „tradițiile” conturate anterior.

Prin Constituția din 1991 – prin care România a introdus mai multe dintre principiile democratice specifice statelor din vestul Europei, precum și o serie de instituții (de exemplu, avocatul poporului) care nu au existat anterior în „peisajul” constituțional românesc – s-a

⁸ A se vedea pentru amănunte privind evoluția istorică a controlului constituționalității legilor în România, I. Muraru, E.-S. Tănăsescu, op. cit., p. 66-110.

⁹ Mai multe decizii ale Curții de Casație a României din anii 1875, 1886, 1902 au sugerat dreptul judecătorului de a se pronunța în privința conformității dispozițiilor cuprinse în normele juridice pe care le aplică, cu constituția.

¹⁰ Inițial, în temeiul unei hotărâri a Curții de Casație a României, din 1912, în celebrul proces al tramvaielor din București. A se vedea și, I. Muraru, E.-S. Tănăsescu, op. cit., p. 72-74.

optat, în materia controlului de constituționalitate a legilor, pentru modelul kelsian al curților și tribunalelor constituționale sau, altfel spus, pentru modelul european¹¹. Acest model impune, printre altele, existența unui organ unic, special și specializat care îndeplinește verificarea conformității legilor cu dispozițiile constituționale.

Curtea Constituțională a României reprezintă, așadar, ea însăși, „un transplant constituțional nou” în sistemul de drept românesc, fiind instituționalizată prin prevederile Titlului al V-lea al *Constituției României din 1991* (revizuită în 2003), art. 142-147, și reglementată amănunțit prin prevederile *Legii nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale a României*, așa cum aceasta a fost modificată și completată ulterior. La fel ca și instituția Avocatului Poporului, Curtea Constituțională a României a fost gândită inclusiv cu o dimensiune simbolică, respectiv aceea a consolidării desprinderii definitive de regimul totalitar comunist și de instituțiile sale specifice și de îmbrățișare a ideii de „model european de democrație liberală”.

Urmând această dimensiune simbolică, legiuitorul constituant original a imaginat-o ca autoritate publică politico-jurisdicțională, unică, independentă și specializată menită să garanteze supremația Constituției, buna funcționare a celor trei puteri clasice ale statului și să constituie un garant al supremației Constituției și al respectării drepturilor și libertăților cetățenești.

În primul caz, principalul efect al afirmării supremației Constituției și al existenței controlului exercitat de o autoritate jurisdicțională îl constituie instituționalizarea dreptului, un proces general ce presupune o anumită durată de timp și afectează treptat toate ramurile sistemului juridic. Procesul de instituționalizare a dreptului înseamnă realizarea unei concordanțe între sistemul normativ subordonat Constituției și normele consacrate prin constituție¹² sau așa cum spunea profesorul Louis Favoreau: „prin instituționalizarea dreptului asistăm la umplerea rezervorului, a stocului de norme constituționale, respectiv la impregnarea sau irigarea ordinii juridice cu norme constituționale”¹³.

Curtea Constituțională a României a primit, așadar, un rol foarte important. În calitate de garant al respectării drepturilor și libertăților cetățenești, aceasta exercită și un control la nivelul unor cauze concrete (care nu este însă un control concret¹⁴, în adevăratul sens al cuvântului, așa cum acesta este realizat în cazul modelului american), o verificare *a posteriori* a constituționalității legilor. Acest control rezultă din procesul de aplicare a legii la nivelul general al societății și se constituie, astfel, într-un procedeu, vom vedea în ce măsură eficient, de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale. Chiar dacă vorbim despre un control efectuat la nivelul unor cauze concrete, efectele *erga omnes* ale deciziilor Curții și

¹¹ Marea majoritate a statelor din centrul și din estul Europei au optat, după căderea zidului Berlinului, pentru o formă de control al constituționalității legilor apropiată de modelul european, chiar dacă o simplă comparație a acestor reglementări ilustrează aplicarea acestuia după o geometrie variabilă. O formă de control a constituționalității legilor după modelul european găsim în Polonia, Ungaria, Bulgaria, Cehia, Slovacia, Slovenia, Croația, Serbia, Macedonia, Republica Moldova, Lituania, Bosnia-Herțegovina etc.

¹² A se vedea *Șt. Deaconu*, *Drept constituțional*, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 96-98.

¹³ *L. Favoreau, P. Gaïa, R. Ghevoțian, J.-L. Mestre, O. Pefersmann, A. Roux, G. Scoffoni*, op. cit., p. 250-252.

¹⁴ A mai fost numit și control concret specific. A se vedea pentru amănunte, *L. Favoreau, P. Gaïa, R. Ghevoțian, J.-L. Mestre, O. Pefersmann, A. Roux, G. Scoffoni*, op. cit., p. 217.

imposibilitatea ca prin acestea să fie abrogată efectiv norma considerată neconstituțională¹⁵, fac din Curtea Constituțională a României un legislator negativ, care soluționează un conflict între norme, nu între persoane, realizând, în acest fel, o formă de control, mai apropiat de cel abstract¹⁶. În fapt, vorbim în cazul acestui tip de control, despre respectarea principiului legalității, pentru care principiul constituționalității unei legi nu este, în fond, decât o componentă, în sensul că orice lege trebuie să fie conformă cu normele constituționale.

Această variantă a controlului *a posteriori* sau pe calea excepției de neconstituționalitate este una foarte importantă, fiind acea modalitate care conferă acces persoanelor la jurisdicția CCR. Este vorba, însă, așa cum am arătat deja, despre un acces indirect, incidental al persoanelor, respectiv, din perspectiva Curții, despre un control pe cale de excepție.

Excepția de neconstituționalitate este, așadar, potrivit legislației din România, o chestiune preliminară, prejudicială¹⁷, apărută în fața unei instanțe judecătorești sau de arbitraj comercial, prin care una dintre părțile litigiului, procurorul sau instanța, din oficiu, contestă constituționalitatea unei legi, a unei ordonanțe de guvern sau a unor dispoziții cuprinse în acestea.

Decizia de a aprecia, în prealabil, dacă este sau nu cazul să fie sesizată Curtea Constituțională cu această contestație asupra constituționalității, aparține instanței de drept comun sau tribunalului arbitral, în fața căruia s-a ridicat respectiva excepție, și nu persoanei, parte în litigiu, care a invocat excepția sub forma unei chestiuni prejudiciale. Competența de a judeca excepția aparține CCR, iar pe durata judecării excepției procesul în cadrul căruia aceasta a fost ridicată, poate fi suspendat. Decizia Curții se va comunica instanței în fața căreia se judecă litigiul, iar aceasta este ținută de dispozitivul ei.

Ca urmare a modificărilor aduse Constituției României prin revizuirea din 2003, a fost reglementată și o excepție de la regula de mai sus, respectiv, posibilitatea ridicării excepției de neconstituționalitate, în mod direct, de către Avocatul Poporului¹⁸. În acest caz controlul va fi întotdeauna unul abstract.

¹⁵ Potrivit art. 147 alin. (1) din Constituția României: „Dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale, dacă în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept”.

¹⁶ Profesorul Ion Deleanu apreciază că „instanța de contencios constituțional va face aprecieri exclusiv abstracte cu privire la conținutul și formele de obiectivare a conceptului în discuție, urmare a unui proces de *confruntare* în sens pozitiv vorbind, a normelor legale interne și pertinente cu cele convenționale și cu cele constituționale”. A se vedea pentru amănunte, *I. Deleanu*, Repere ale controlului de convenționalitate, ale controlului de constituționalitate și ale controlului judiciar asupra conceptelor juridice „vagi” în materie procesual-civilă, în *Dreptul* nr. 9/2013, p. 90-91.

¹⁷ A se vedea, pentru amănunte, *C. Jugastru*, Competența internațională a instanțelor române (Capitolul II) în *I. Leș* (coord.), *Tratat de drept procesual civil*, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 788-789.

¹⁸ Art. 146 lit. d): Curtea Constituțională are următoarele atribuții: (...) d) hotărăște asupra excepțiilor de neconstituționalitate privind legile și ordonanțele, ridicate în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial; excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată și direct de Avocatul Poporului”. Prin revizuirea din 2003 s-a lărgit sfera subiectelor care pot sesiza Curtea, prin adăugarea Avocatului Poporului. Rațiunea a fost aceea că, Avocatul Poporului, prin legătura sa directă cu societatea civilă, cu oamenii, este în măsură să semnaleze Curții Constituționale situațiile în care o lege contravine Constituției. A se vedea pentru această opinie, *M. Constantinescu, I. Muraru, A. Iorgovan*, *Revizuirea Constituției României. Explicații și comentarii*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 127.

Așadar, în România nu există, în prezent, un acces direct al persoanelor la justiția constituțională, ci doar unul indirect, pe cale de excepție, un acces mediat de instanțele de drept comun sau, după caz, de tribunalele arbitrale.

Din simpla examinare a jurisprudenței CCR, atât din punct de vedere al conținutului, cât și, strict, din punct de vedere statistic, pot rezulta mai multe concluzii.

În primul rând, din punct de vedere statistic, CCR a pronunțat, de la înființarea sa, în 1992, și până la data de 31 august 2015¹⁹, un număr de 16.301 de decizii, din care doar 527 au fost decizii de admitere (prin care s-a constatat neconstituționalitatea integrală sau parțială, respectiv cu rezervă de interpretare), respectiv un procent de 3,23% din total decizii pronunțate. Din cele 527 de decizii de admitere, 385 de decizii (2,46% din totalul deciziilor pronunțate) au fost pronunțate în controlul *a posteriori*, pe cale de excepție. Acest lucru semnifică, în procente, că 73,05% din totalul deciziilor de admitere pronunțate de Curte au vizat controlul pe calea excepției, așadar accesul cetățenilor la justiția constituțională și doar 26,95% au vizat celelalte forme de control exercitate de CCR respectiv: controlul *a priori*, controlul din oficiu asupra inițiativelor de revizuire a Constituției, controlul regulamentelor Parlamentului, soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice, respectarea procedurii pentru alegerea președintelui României sau îndeplinirea altor atribuții prevăzute de legea organică a Curții.

În al doilea rând, din punct de vedere al conținutului, al dispozițiilor criticate, pe de o parte, multe dintre acestea vizează sfera principiilor și a drepturilor fundamentale²⁰, iar pe de altă parte, în deciziile pronunțate CCR s-a referit, în mod sistematic și constant, la jurisprudența CEDO, în așa măsură încât doctrina din România a început să dezbată în ce măsură CCR, atunci când potrivit legislației în vigoare, efectuează un control de constituționalitate pe cale de excepție, are dreptul să se pronunțe asupra convenționalității unui text legal, respectiv asupra conformității acestuia cu textul Convenției europene pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale²¹. Asupra acestor aspecte vom reveni însă în cea de-a patra secțiune a prezentei lucrări.

¹⁹ Statistica oficială a Curții Constituționale poate fi consultată la următoarea adresă: (https://www.ccr.ro/uploads/Statistica/2015/Sin_sep_15_fr.pdf). Sintetic vorbind, de la data înființării sale, în 1992, și până la data de 31 august 2015, Curtea Constituțională a României a pronunțat un număr total de 16.301 decizii din care 527 decizii de admitere. Dintre cele din urmă, 98 au vizat controlul *a priori* (din totalul de 235 decizii pronunțate, deci un procent de 41,70%); 4 au vizat controlul din oficiu asupra inițiativelor de revizuire a Constituției (din 7, deci un procent de 57,14%); 15 au vizat controlul regulamentelor Parlamentului (din 38, deci un procent de 39,47%); 11 au vizat soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice (din 27, deci un procent de 40,74%); 3 au vizat respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României (din 311, deci un procent de 0,96%), iar 9 au vizat îndeplinirea altor atribuții prevăzute de legea organică a Curții (din 28, deci un procent de 32,14%).

²⁰ Calitatea legislației și principiul securității juridice, principiul neretroactivității legii, principiul egalității în drepturi, accesul liber la justiție și dreptul la un proces echitabil, dreptul la apărare, dreptul de proprietate ori dreptul la salariu și dreptul la pensie. A se vedea pentru alte amănunte și, *T. Toader, M. Safta*, Dialogul dintre Curtea Constituțională a României și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în *Dreptul nr. 9/2013*, p. 101-117.

²¹ *I. Deleanu*, Repere ale controlului de convenționalitate..., loc. cit., p. 91.

3. Accesul cetățenilor români la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Dacă accesul persoanelor la justiția constituțională din România este unul indirect, prin intermediul instanțelor de drept comun sau al tribunalelor arbitrale, situația este mult diferită în privința accesului la CEDO. În acest din urmă caz, în temeiul *Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*²², persoanele fizice se bucură de un recurs direct, prin cerere individuală, în temeiul art. 34 și art. 35 din Convenție.

Convenția, elaborată în cadrul Consiliului Europei și semnată, la Roma, la 4 noiembrie 1950 și cele 16 protocoale adiționale (din care doar 14 sunt în vigoare²³), constituie punctul de plecare în aprecierea de către CEDO a îndeplinirii de către statele părți a obligației de respectare, pe plan național, a drepturilor omului²⁴ și, prin aceasta, a contribuției lor, pe plan european, la îndeplinirea dezideratului comun de realizare a unei ordini publice europene bazată pe respectarea drepturilor omului.

Dispozițiile Convenției tind să creeze o adevărată ordine publică europeană în materia drepturilor și a libertăților fundamentale pe care le consacără, statele membre ale Consiliului Europei angajându-se, din momentul în care au devenit părți la Convenție, să realizeze scopurile și idealurile Consiliului Europei, astfel cum acestea sunt definite în Statutul organizației. Această realizare trebuie să conducă la instaurarea unei ordini publice europene de libertate și democrație, care semnifică „o protecție eficace a drepturilor omului (...) implică menținerea unui just echilibru între apărarea intereselor generale ale societății și respectul drepturilor individuale, atribuindu-se, totuși, o valoare deosebită acestora din urmă”²⁵.

Mai mult, CEDO a statuat, în mai multe rânduri, că: „democrația constituie o caracteristică fundamentală”²⁶ sau „un element fundamental al ordinii publice europene”²⁷.

Pentru fostele state comuniste, pentru care căderea zidului Berlinului a fost interpretată inclusiv ca o reconectare cu vestul continentului²⁸, atât democrația ori respectarea drepturilor omului, cât și garanțiile internaționale și constituționale în materie, au devenit deziderate. Astfel, după reîntregirea Europei, în anii 90, multe dintre statele din fostul bloc socialist nu numai că și-au adoptat acte fundamentale noi, menite să pună bazele unor regimuri democratice noi, concepute după modelul vestic, dar au devenit și membre ale Consiliului Europei, respectiv state părți la Convenția europeană. În temeiul Convenției ele și-au luat angajamentul de a proteja pe teritoriile lor drepturile, așa cum acestea sunt reglementate în textul acesteia și interpretate în jurisprudența Curții, o jurisprudență care a urmat principiul interpretării dispozițiilor Convenției în lumina realităților actuale.

²² Abreviată în cele ce urmează Convenția europeană.

²³ Ultimul protocol, 14, a intrat în vigoare la 1 iunie 2010.

²⁴ Obligația reiese de o manieră explicită din cuprinsul art. 1 al Convenției europene: „Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei Convenții”.

²⁵ CEDO, 23 iulie 1968, *Affaire linguistique belge c. Belgique*, Série A nr. 6, p. 32, §5; CEDH, 6 septembrie 1978, *Klass et autres c. Allemagne*, Série A nr. 28, §59.

²⁶ CEDO, 2 septembrie 1998, *Ahmed et autres c. Royaume-Uni*, Recueil 1998-VI, §52.

²⁷ CEDO, 30 ianuarie 1998, *Parti communiste unifié de Turquie et autres c. Turquie*, Recueil 1998-I, §45.

²⁸ A se vedea și, *L.-M. Crăciunean*, Religious diversity in Romania: Europe's best pupil? în *M.-C. Foblets, N. Yassari*, Legal Approaches to Cultural Diversity, Martinus Nijhoff Publishers, Boston/Leiden, 2013, p. 637-679.

Nici statul român nu a făcut excepție de la cele de mai sus. În 1991, așa cum am arătat deja, România a adoptat un nou act fundamental, în 1993²⁹ a devenit membru al Consiliului Europei, a semnat, la 7 octombrie 1993, Convenția europeană iar, la 6 iunie 1994, a ratificat-o. Începând cu 20 iunie 1994, Convenția europeană a intrat în vigoare față de statul român.

Originalitatea Convenției rezidă în mecanismul instituțional de protecție conceput, acesta fiind un mecanism eficient prin intermediul căruia drepturile omului au intrat deplin, pe plan european, în domeniul dreptului pozitiv³⁰. În plus, efectul direct al Convenției, în ordinea juridică internă a României a constituit unul dintre elementele care au produs serioase schimbări nu numai la nivel legislativ ori al aplicării Convenției în dreptul intern, ci și la un nivel mai profund, acela al mentalităților. La toate acestea a contribuit și posibilitatea sesizării directe a instanței de la Strasbourg, de către orice persoană fizică care se pretinde victimă a unei încălcări, de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în protocoalele sale.

Statutul Convenției în dreptul intern român reiese din dispozițiile art. 11 și 20 ale Constituției României, așa cum acestea au fost modificate în 2003. Modificările din 2003 fiind utile, așa cum vom vedea, pentru îmbunătățirea legislației din România, dar și pentru o mai bună receptare a Convenției la nivelul instanțelor judecătorești naționale. Acestea din urmă s-au lăsat, relativ greu și după multe condamnări ale statului român la CEDO, convinse de prioritatea de aplicare a Convenției europene în materia drepturilor omului³¹.

În timp, CEDO și-a câștigat, în România, „faima” de instanță specială „de recurs”³², independentă și imparțială, în fața căreia „se face dreptate”. Această notorietate s-a datorat în mod special felului în care CEDO s-a raportat la problema restituirii imobilelor (de locuit și terenuri) preluate în mod abuziv în timpul regimului comunist (1945-1989), imobile care, în marea lor majoritate, au fost restituite după ce justițiabilii sau adresat, ca ultimă formă de recurs, instanței europene. Intervenția CEDO a fost foarte vizibilă raportat la soluțiile total contradictorii pronunțate de instanțele naționale. Acest fapt a dus la creșterea credibilității și consolidarea statutului CEDO de apărător al drepturilor omului, în contrast cu instanțele naționale care au fost percepute ca fiind plasate la polul opus. În plus, aceste cauze din materia proprietății au fost cele care au determinat modificări legislative semnificative, în cazul lor Curtea făcând referire, în repetate rânduri, la insecuritatea juridică și incertitudinea normativă, în sensul inexistenței unui cadru legislativ suficient de previzibil și coerent. Acest cadru, a constatat instanța, aduce atingere și dreptului la un proces echitabil, în temeiul căruia este protejat accesul la justiție și dreptul la un tribunal imparțial și independent³³.

²⁹ România a devenit membră al Consiliului Europei prin Legea nr. 64/1993 privind ratificarea Statutului Consiliului Europei (M.Of. nr. 238 din 4 octombrie 1993).

³⁰ C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a II-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 12-22.

³¹ Una dintre primele decizii de îndrumare ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, din 2008, pronunțată într-un litigiu în materia proprietății, statuează, în mod explicit, asupra priorității de aplicare a Convenției europene, atunci când aceasta intră în conflict cu legea internă. A se vedea, ICCJ, Decizia nr. 33/2008 (M.Of. nr. 108 din 23 februarie 2009).

³² Deși recurgerea la CEDO nu are semnificația recurgerii la un al treilea grad de jurisdicție.

³³ CEDH, 26 noiembrie 2002, *Moșteanu c. Roumanie*, §32-38; CEDH, 3 decembrie 2002, *Smoleanu c. Roumanie*, §40-49.

Din punct de vedere statistic cifrele sunt foarte interesante³⁴. Astfel, din 1959 și până în 2015, CEDO a primit peste 627.000 de aplicații și a pronunțat 18.000 de decizii. Jumătate din aceste decizii au vizat 5 dintre statele membre ale Consiliului Europei respectiv: Turcia (3.095), Italia (2.312), Rusia (1.604), România (1.113) și Polonia (1.070). Din cele 1.113 decizii care au vizat România, în 1.004 Curtea a constatat violarea a cel puțin un articol din Convenție.

În ceea ce privește România, în ultimii trei ani, deși Curtea a primit un număr impresionant de solicitări care au vizat statul român (7.863 în 2013; 7.223 în 2014 și 2.322 până la 1 iulie 2015), în medie, doar 164 de cereri (166 în 2013; 127 în 2014 și 199 până la 1 iulie 2015) au fost decise de Curte prin hotărâre, celelalte fiind respinse ca inadmisibile fie de Judecătorul unic, fie de Comitet, fie de Cameră.

Din punct de vedere al conținutului, respectiv al drepturilor vizate, în vârful ierarhiei se află art. 1 din Protocolul 1 care reglementează dreptul de proprietate (457 hotărâri), urmat, îndeaproape, de art. 6, dreptul la un proces echitabil (397 hotărâri). Cifre mai consistente apar și în cazul art. 3, pe interzicerea pedepselor inumane și degradante (151 hotărâri); art. 5, dreptul la libertate și securitate (104 hotărâri); art. 6, pe durata procedurii (114 hotărâri) și art. 8, dreptul la respectarea vieții private și de familie (71 hotărâri).

4. Curtea Constituțională a României și Curtea Europeană a Drepturilor Omului: despre interacțiune și „dialog” judiciar

În concret, pentru a putea răspunde la întrebările formulate în partea introductivă, trebuie analizată interacțiunea și existența/inexistența unui eventual „dialog” judiciar realizat între doi actori, de aceeași vârstă (aproximativ 20 de ani, acum) și la fel de noi în peisajul juridic românesc: Curtea Constituțională a României și Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Tema comună de dialog, care se impune ca urmare a competențelor celor două instanțe, CCR, pe de o parte și CEDO, pe de cealaltă parte, este materia protecției drepturilor și a libertăților fundamentale, tema însăși fiind una suficient de nouă pentru peisajul juridic românesc.

Este o materie în care vorbim, astăzi, despre o protecție realizată pe trei niveluri: național, regional (inclusiv, supranațional, în cazul Uniunii Europene) și, respectiv internațional. Se pune astfel problema relației și a interacțiunii dintre niveluri, respectiv a soluționării unor eventuale incompatibilități.

La nivel constituțional relația dintre dreptul intern și dreptul internațional, inclusiv în materia drepturilor fundamentale ale omului este reglementată în cuprinsul art. 11 și 20 din Constituția României din 1991, revizuită în 2003³⁵. În anul 2003, la revizuirea Constituției României ambele texte au suferit modificări.

Astfel, la art. 11 a fost introdus un nou alineat, alin. (3), prin care legiuitorul constituțional român a reafirmat principiul supremației Constituției, statuând că: „În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției,

³⁴ A se vedea pentru amănunte statistice oficiale ale CEDO la următoarea adresă: (<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>).

³⁵ Pentru un comentariu al acestor texte a se vedea și, *L.-M. Crăciunean*, Propuneri de lege ferenda în ceea ce privește raportul dintre dreptul internațional public și dreptul intern, în *Dreptul nr. 5/2015*, p. 71-89.

ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției”, iar textul art. 20 a fost modificat în sensul în care legiuitorul constituțional a introdus o a doua teză la alin. (2), teză care se referă la prioritatea reglementărilor interne în materia drepturilor omului, atunci când aceste reglementări conțin dispoziții mai favorabile. Această modificare este în spiritul și litera instrumentelor juridice internaționale din materia drepturilor omului, în sensul aplicării acelor dispoziții care îi sunt mai favorabile omului, indiferent dacă acestea sunt drept intern sau drept internațional.

În esență, în materia drepturilor omului, soluția legiuitorului constituțional român este monismul cu primatul dreptului internațional³⁶, cu excepția situației în care dreptul intern conține el dispoziții mai favorabile. În acest din urmă caz, conform precizării introduse la revizuirea din 2003, se va aplica dreptul intern. Va exista, așadar, o singură ordine juridică în care cele două vor acționa și interacționa.

Față de cele precizate mai sus, se pune, în primul rând, întrebarea: dacă Curtea Constituțională a României, în cadrul controlului de constituționalitate exercitat *a posteriori*, pe calea excepției de neconstituționalitate, poate sancționa o normă internă sub motivul că ea se abate de la o normă internațională, normă dintr-un tratat la care statul român este parte? Poate Curtea Constituțională a României să efectueze, pe lângă controlul de constituționalitate, și un control de convenționalitate, respectiv de conformitate cu dispozițiile Convenției europene?

Poziția doctrinei din România este împărțită sau, cel puțin, nuanțată.

Astfel, prof. Ion Deleanu³⁷ deși admite că este posibil ca răspunsul să fie unul pozitiv, în sensul că CCR poate proceda la un control de convenționalitate întrucât „preeminența normelor internaționale a fost consacrată ca principiu constituțional”, consideră, în final, că răspunsul său trebuie să fie unul negativ motivat de faptul că: 1. rolul fundamental al Curții Constituționale, căruia i se subsumează majoritatea covârșitoare a atribuțiilor ei, este acela de a asigura supremația Constituției și nu a normelor internaționale față de normele interne; 2. normele cuprinse în tratate și convenții, la care România a devenit parte, sunt integrate, potrivit art. 20 alin. (1) din Constituție, în dreptul intern; în aceste condiții, judecătorul ordinar este cel care competența și obligația, atunci când aplică dreptul unei anumite situații juridice, să identifice norma juridică aplicabilă și, în caz de conflict între o normă internă și una internațională (în materia drepturilor omului) să dea prioritate de aplicare normei internaționale; 3. prin însăși definiție excepția de neconstituționalitate nu vizează asigurarea, de către CCR, a preeminenței normelor internaționale ci *asigurarea supremației constituției și a conformității normelor cuprinse în legi și ordonanțe cu prevederile celei dintâi* (s.n.)

³⁶ A se vedea în acest sens, I. Gâlea, Analiză critică a normelor Constituției României referitoare la relația dintre dreptul internațional și dreptul intern, în *Analele Universității București (AUB)* nr. 1/2009, p. 30-33; Gh. Iancu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Lumina Lex, București, 2008, p. 22; C. Ionescu, *Tratat de drept constituțional contemporan*, Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 667; A. Năstase, B. Aurescu, *Drept internațional public. Sinteze*, ed. a 6-a, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 44; R. Miga-Beșteliu, *Drept internațional public*, vol. I, ediția a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 12.

³⁷ I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și dreptul comparat*, Editura C.H. Beck, București, 2006, p. 322-324.

Cu toate acestea, autorul citat admite că soluția de mai sus, calificată ca o soluție de principiu, trebuie, totuși, nuanțată deoarece dispozițiile Convenției europene sunt infraconstituționale și supralegislative, așa încât nici CCR nu le poate ignora. Mai mult chiar, el admite că, în practică, în numeroase situații, excepțiile de neconstituționalitate au fost motivate și în raport cu prevederile Convenției europene și ale altor convenții internaționale, iar CCR, în temeiul art. 20 din Constituție a examinat respectivele excepții și din perspectiva acelor convenții³⁸.

Cea de-a doua poziție, cea nuanțată, este îmbrățișată de practica în materie³⁹ precum și de o altă parte a doctrinei românești⁴⁰ și străine⁴¹.

Astfel, potrivit acestora, în domeniul drepturilor fundamentale curțile constituționale sunt considerate că fac parte din peisajul constituțional european, fiind actori în domeniul justiției constituționale europene și acționând în parteneriat cu CEDO, care se înfățișează sub forma unei cvasi-curți constituționale. Din această perspectivă controlul exercitat de CEDO apare ca un mecanism de siguranță, pentru a rezolva acele probleme care scapă controlului riguros al instanțelor constituționale naționale⁴², iar judecătorul național, inclusiv cel constituțional, fiind, așadar, primul însărcinat cu misiunea de realizare a protecției drepturilor și libertăților fundamentale și „actorul” principal ai procesului de armonizare legislativă și de integrare a acestor standarde în plan național⁴³.

În fapt, susțin autorii, instanța europeană a reprezentat mult mai mult decât un simplu partener de dialog, jurisprudența acesteia constituind un cadru de referință obligatoriu pentru CCR, cu circumstanțierile determinate de rolul și de limitele competenței instanței de contencios constituțional. Judecătorul constituțional român și-a asumat rolul și autoritatea de a asigura receptarea Convenției și a practicii instanței europene, cu efecte atât în planul reglementării problematicei drepturilor și a libertăților fundamentale, cât și aplicării acestor reglementări de către instanțele naționale⁴⁴.

În practica instanței de contencios constituțional pot fi identificate atât decizii care, în interpretarea textelor constituționale privitoare la drepturile omului, dau prioritate dispozițiilor Convenției, când acestea sunt mai favorabile, cât și decizii care se fundamentează, în determinarea conținutului conceptelor constituționale, pe dispozițiile Convenției și interpretarea dată acestora de CEDO⁴⁵.

Câteva exemple ale acestui „dialog”, realizat la nivel jurisprudențial, inclusiv prin simpla referire la sursele menționate, credem că pot fi utile.

³⁸ I. Deleanu, *Instituții și proceduri...*, op. cit., p. 323.

³⁹ Decizii ale CCR și ICCJ așa cum vor fi ele prezentate în cele ce urmează.

⁴⁰ T. Toader, M. Safta, *Dialogul dintre Curtea Constituțională a României și Curtea Europeană a Drepturilor Omului*, în *Dreptul nr. 9/2013*, p. 93-121.

⁴¹ A. Vosskuhle, *Multilevel cooperation of the European Constitutional Courts*, în *European Constitutional Law Review* no. 6/2010, p. 175; A. Vosskuhle, *The protection of human rights within the european cooperation of Courts*, p. 4, prezentată la 9 martie 2013, la lucrările Comisiei de la Veneția, Italia. Cea de a doua lucrare menționată mai sus poate fi consultată la următoarea adresă: ([http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-JU\(2013\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-JU(2013)001-e)); L. Wildhaber, *The place of European Court of Human Rights in the European constitutional landscape*, (<http://www.confcoconsteu.org/reports/rep-xii/Report%20ECHR-EN.pdf>).

⁴² L. Wildhaber, *The place of European Court of Human Rights...*, op. cit., p. 4.

⁴³ T. Toader, M. Safta, *Dialogul dintre ...*, loc. cit., p. 95.

⁴⁴ *Idem*, p. 96-97.

⁴⁵ *Ibidem*.

Astfel, în 2010, CCR a statuat: „Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut în jurisprudența sa – cauza *Dumitru Popescu c. României*, Hotărârea din 26 aprilie 2007; cauza *Vermeire c. Belgiei*, Hotărârea din 29 noiembrie 1991) faptul că prevederile Convenției pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale fac parte integrantă din ordinea juridică internă a statelor semnatare, acest aspect implicând obligația pentru judecătorul național de a asigura efectul deplin al normelor acesteia, asigurându-le preeminența față de orice altă prevedere contrară din legislația națională. Curtea Europeană a constatat că statutul conferit Convenției în dreptul intern permite instanțelor să înlăture, din oficiu sau la cererea părților, prevederile dreptului intern pe care le consideră incompatibile cu Convenția și protocoalele sale adiționale”⁴⁶.

Apoi, în anul 2011, CCR a decis că: „Prevederile din Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene sunt aplicabile, în principiu, în controlul de constituționalitate în măsura în care asigură, garantează și dezvoltă prevederile constituționale în materia drepturilor fundamentale, cu alte cuvinte, în măsura în care nivelul lor de protecție este cel puțin la nivelul normelor constituționale în domeniul drepturilor omului”⁴⁷ și că: „România a devenit parte la Convenția pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale în urma ratificării prin Legea nr. 30/1994 asumându-și obligația de a-i respecta prevederile, precum și interpretarea dată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului Convenției, în limitele prevăzute de aceasta. În caz contrar, România ar fi în situația unei părți la Convenție care nu își respectă obligațiile asumate pe planul dreptului internațional public și al dreptului intern, contrar prevederilor art. 11 alin. (1) și alin. (2) și art. 20 alin. (1) din Constituție”⁴⁸.

Așadar, acest „dialog” pare să se constituie, el însuși, într-o garanție a apărării drepturilor și libertăților fundamentale. El a determinat, pe lângă realizarea unor standarde comune în materie, și o îmbogățire a Constituției, îmbogățire reflectată în modificările aduse acesteia la revizuirea din 2003 (de exemplu, prin reglementarea constituțională a principiului securității juridice).

În viitor, probabil că acest „dialog” judiciar⁴⁹ ar putea fi, considerabil, îmbunătățit, odată cu intrarea în vigoare a Protocolului nr. 16 la Convenția europeană, protocol ce a fost deschis spre semnare la 2 octombrie 2013, a fost semnat până în prezent de 15 state dar nu a fost încă ratificat de niciunul dintre ele. Protocolul urmează să intre în vigoare numai după ce sunt întrunite cel puțin 10 ratificări⁵⁰.

⁴⁶ A se vedea, pentru amănunte, DCC nr. 724 din 1 iunie 2010 (M.Of. nr. 465 din 7 iulie 2010), în *T. Toader*, Constituția României reflectată în jurisprudența constituțională, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 42.

⁴⁷ A se vedea pentru amănunte, DCC nr. 4 din 18 ianuarie 2011 (M.Of. nr. 194 din 21 martie 2011), în *T. Toader*, Constituția României reflectată în jurisprudența constituțională, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 14.

⁴⁸ A se vedea pentru amănunte, DCC nr. 233 din 15 februarie 2011 (M.Of. nr. 740/17 mai 2011) în *T. Toader*, Constituția României reflectată în jurisprudența constituțională, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 41-42.

⁴⁹ A se vedea pentru această opinie, *C. Brumar*, *O.F. Ezer*, „Protocolul dialogului”. Protocolul nr. 16 la Convenția europeană a drepturilor omului, în *Curierul Judiciar* nr. 12/2014, p. 663.

⁵⁰ A se vedea, pentru amănunte privind situația juridică a protocolului: (http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c=#n13739062744461326038770_pointer)

Rămâne însă, apreciem și noi, o întrebare: *în ce măsură putem să vorbim despre un veritabil „dialog” sau doar despre „un semn al relevanței modelelor în lumea contemporană și un semn al modului în care funcționează sistemele de aculturație juridică”?*⁵¹

Astfel, sub aspectul conținutului, acest protocol extinde competența consultativă a Curții și la interpretarea drepturilor și libertăților fundamentale prevăzute de Convenție și lasă libertate Statelor-părți să desemneze, printr-o declarație expresă, care dintre „cele mai înalte jurisdicții naționale” pot solicita astfel de avize consultative

România a semnat Protocolul 16, la 14 octombrie 2014, dată la care a desemnat prin declarație și jurisdicțiile naționale care ar putea solicita CEDO un aviz consultativ, respectiv: Curtea Constituțională a României, Înalta Curtea de Casație și Justiție și curțile naționale de apel.

5. Concluzii

În concluzie, putem constata că recursul la CCR și, respectiv, cel la CEDO, în ciuda diferenței statistice dată de numărul aplicațiilor/cauzelor (CCR – 16.301 cauze de la înființare și până în prezent iar CEDO – în medie 7.000 de aplicații/an, care vizează România) au un numitor comun și anume un număr mic de cauze în care s-a constatat neconstituționalitatea, respectiv încălcarea a cel puțin un articol din Convenția europeană, raportat la numărul mare al cauzelor soluționate/aplicațiilor depuse. Astfel, de la înființare și până în prezent, CCR a adoptat doar 527 de decizii de admitere, iar CEDO a adoptat 1.004 de decizii în care a constatat violarea a cel puțin un articol din Convenție. Este vorba despre procente de 3,23%, în primul caz, și sub 1%, în cel de al doilea caz. Acest lucru indică o oarecare înclinație a justițabililor români către recursul la instanțe de judecată, independent de îndeplinirea condițiilor de admisibilitate (în cazul CEDO) ori a existenței unei situații de încălcare a constituționalității (în cazul CCR). Multă vreme recurgerea la sesizarea CCR, deci invocarea, pe cale incidentală a excepției de neconstituționalitate, a fost un instrument procedural perfect pentru a tergiversa judecata în fața instanțelor de drept comun, potrivit formei inițiale a legii judecătorul în fața căruia se ridică excepția avea obligația, în toate cazurile, să suspende judecarea cauzei, până la primirea deciziei Curții Constituționale.

Așadar, vorbind de o manieră foarte generală, dialogul dintre cele două instanțe creează premisele necesare pentru a afirma că, în materia drepturilor fundamentale, numărul cauzelor la CEDO ar putea fi redus prin deschiderea accesului direct al persoanelor la justiția constituțională. Motivul principal este acela că CCR efectuează, practic, atunci când verifică constituționalitatea unei legi, și un control de convenționalitate. În prezent, evident, unul abstract, ce presupune, la fel ca și în cazul controlului de constituționalitate, confruntarea între norme, nu între părțile concrete dintr-un proces. CCR nu poate, pe calea controlului de convenționalitate să stabilească efectele normei pentru un individ sau subiect de drept în parte, acesta fiind atributul instanțelor judecătorești ce soluționează litigiile între destinatarii precisi determinați ai normei respective, instanțele fiind singurele în măsură să cuantifice, *in concreto* efectele aplicării normei la situația de fapt a speței.

Mai mult, deși nimic nu se opune ca însăși CCR să participe la asigurarea eficienței mecanismului convențional, acesta nu înseamnă că odată ce a procedat astfel, instanțele sunt degrevate de a evalua ele însele efectele concrete ale unei norme juridice (confirmate ca fiind

⁵¹ A se vedea pentru această opinie, *V. Constantin, Al treilea pilon ...*, op. cit., p. 5.

constituționale) asupra părților cauzelor pe care le soluționează, părți care invocă încălcări ale drepturilor fundamentale prevăzute și garantate de Convenția europeană⁵².

Cu toate acestea, nu știm însă în ce măsură o atare abordare nu ar fi de natură a aglomera foarte mult activitatea acestei instanțe. Și, mai mult, o serioasă îndoială poartă asupra faptului că justițiabilul român percepe o instanță externă, în acest caz CEDO, ca una mult mai credibilă decât o instanță internă și ultim resort de imparțialitate și corectitudine.

Lipsa de încredere în independența justiției din România, în general, perceperea CCR ca un organism politic (prin modul de desemnare a judecătorilor) și ca o instanță ce se implică în conflicte între autoritățile publice, multe dintre ele alcătuite pe baze politice (CCR este foarte vizibilă mediatic atunci când, în temeiul Constituției, soluționează conflicte juridice de natură constituțională dar existente între autoritățile publice) poziționează de o manieră defavorabilă Curtea și ridică semne de întrebare cu privire la imparțialitatea sa.

Apreciem că acesta ar putea fi un impediment – în eventualitatea în care, în viitor, potrivit legislației din România s-ar recunoaște accesul direct la CCR – în alegerea pe care ar putea să o efectueze cetățenii români între recursul la CCR sau recursul la CEDO. Pe cale de consecință, reglementarea unui recurs direct la CCR nu ar rezolva neapărat problema reducerii numărului de sesizări la CEDO.

CCR ar trebui ea însăși să-și consolideze poziția și practica, să dobândească o mai mare credibilitate pentru a putea, eventual, reorienta, în mod efectiv și eficient, acțiunea justițiabililor către ea.

⁵² I. Deleanu, *Repere ale controlului...*, loc. cit., p. 91.